

DOI 10.18372/2786-5487.1.21532

УДК 378.091:811.111'373]-047.23 (045)

Златіна Катерина

викладач кафедри іноземної філології,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

м. Харків, Україна

ezlatina2020@gmail.com

Нечипоренко Марина

викладач кафедри іноземної філології,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

м. Харків, Україна

marina16091996@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЕФЕКТИВНОГО ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИКИ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** Стаття присвячена комплексному аналізу методичних підходів та технологій, спрямованих на ефективне засвоєння лексики здобувачами освіти у процесі вивчення іноземної мови. Досліджено синергію традиційних технік та інноваційних методів, подано їх теоретичне обґрунтування та вектори практичного впровадження. Особливу увагу приділено стратегіям автономного опрацювання матеріалу, принципам організації інтервальних повторень та активізації вокабуляру в різних видах мовленнєвої діяльності. Висвітлено роль цифрових технологій у персоналізації лексичного навчання та запропоновано практичні рекомендації для оптимізації самостійної роботи здобувачів.*

Ключові слова: засвоєння лексики, здобувачі освіти, лексичний підхід, освітні технології, автономне навчання

Annotation. *The article provides a comprehensive analysis of methodical approaches and technologies aimed at effective vocabulary acquisition by higher education learners in the process of foreign language learning. The study explores the synergy between traditional techniques and innovative methods, providing their theoretical justification and vectors for practical implementation. Particular attention is paid to strategies for autonomous material processing, principles of organizing spaced repetition, and vocabulary activation in various types of speech activities. The role of digital technologies in personalizing lexical training is highlighted, and practical recommendations are offered to optimize the independent work of students.*

Key words: *vocabulary acquisition, higher education learners, lexical approach, educational technology, autonomous learning.*

Вступ. Актуальність проблеми засвоєння лексики зумовлена її роллю у формуванні комунікативної компетенції. Недостатній словниковий запас стає головним бар'єром у мовленні. Сучасна лінгводидактика еволюціонувала від граматико-перекладних методів до комунікативно-орієнтованих, де лексика є не ізольованим елементом, а основою діяльності.

Незважаючи на значну кількість досліджень у галузі методики навчання іноземних мов, питання про оптимальні шляхи формування та розширення лексичного запасу залишаються предметом дискусій. Освітній процес у вищій школі потребує врахування психолого-педагогічних особливостей дорослих здобувачів [1, с. 50]. Існує потреба в систематизації та узагальненні існуючих методичних напрацювань, а також у розробці практично орієнтованих рекомендацій для викладачів та стратегій самостійної роботи для здобувачів освіти.

Мета статті - систематизувати методичні підходи до засвоєння лексики та розробити практичні рекомендації як для викладачів, так і для здобувачів

освіти, на основі інтеграції традиційних та інноваційних технологій для підвищення ефективності автономного та аудиторного навчання.

Виклад основного матеріалу. Методика навчання лексики іноземної мови ґрунтується на принципах: комунікативної спрямованості (здатність спілкуватися в реальних ситуаціях); контекстуалізації (засвоєння через змістовні зв'язки); свідомості та активності (усвідомлення форми і значення); інтеграції (поєднання з граматикою та фонетикою).

Традиційні методи засвоєння лексики (механічне заучування списків, переклад, пояснення викладача) мають тривалу лінгводидактичну генезу, проте в сучасних умовах демонструють суттєві обмеження: дефіцит контекстуалізації та пасивну роль учня. Ефективні стратегії вивчення лексики включають свідомий відбір одиниць та їх контекстуалізацію [8, с. 110]. Перспективним є лексичний підхід (Lexical Approach), який кардинально змінює фокус з окремих слів на вивчення цілісних лексичних блоків [5, с. 45; 9, с. 78]. Механічне заучування, хоч і залишається важливою когнітивною працею для первинної фіксації форми слова, часто веде до пасивного результату, не формуючи навичок живого мовлення. Надмірна орієнтація на переклад провокує явище міжмовної інтерференції, внаслідок чого здобувачі освіти несвідомо переносять граматичні моделі рідної мови в іншомовне середовище. Це створює когнітивний бар'єр, що перешкоджає формуванню механізмів безпосереднього мислення мовою, яка вивчається. Водночас пояснення викладача, робота зі словниками та використання карток забезпечують необхідну візуальну підтримку на початкових етапах. Ці елементи можуть бути ефективно інтегровані в сучасні комунікативні підходи як допоміжні інструменти для самостійної роботи, забезпечуючи фундамент для подальшої активізації лексичного запасу.

Сучасна лінгводидактика активно розробляє та впроваджує інноваційні методи та використовує новітні технології, що пропонують більш інтерактивні, контекстуалізовані та персоналізовані способи засвоєння лексики при вивченні іноземних мов. Це означає, що здобувачі освіти опановують не лише окремі

слова, а й усталені словосполучення, колокації (типові поєднання слів, наприклад, «сильна злива», «приймати рішення»), ідіоми (фразеологізми, значення яких не впливає зі значень окремих слів, наприклад, «бити байдики»), фразові дієслова (дієслова з прийменниками або прислівниками, що утворюють нове значення, наприклад, «дивитися за») та інші сталі фрази. Основна ідея полягає в тому, що мова складається не стільки з окремих слів, скільки з таких лексичних блоків, і володіння ними значно полегшує розуміння та продукування мовлення в автентичних контекстах. Здобувачі освіти вчаться розпізнавати та використовувати ці блоки в реальних ситуаціях спілкування, що сприяє більш природному та вільному володінню мовою.

Потужним інноваційним інструментом виступає метод занурення (Immersion), впровадження імерсивних технологій та середовищ дозволяє здобувачам моделювати умови, максимально наближені до автентичного мовного простору [3, с. 47]. Це забезпечує здобувачам освіти постійну взаємодію з іноземною мовою, стимулюючи її природне та несвідоме засвоєння через безперервний контакт із автентичним контентом. Це може бути повне занурення, коли всі предмети викладаються іноземною мовою, або часткове занурення, коли іноземна мова використовується на певних заняттях чи під час позакласних заходів. Основна мета методу – оточити здобувача освіти іноземною мовою якомога більше, щоб сприяти її природному засвоєнню через контекст та постійну необхідність розуміння та спілкування. В такому середовищі лексика засвоюється не ізольовано, а органічно вплітається в процес комунікації, що сприяє кращому розумінню її значення та вживання.

Важливу роль у сучасному навчанні лексики відіграє сторітелінг (Storytelling). Сторітелінг як метод створення когнітивних асоціацій сприяє кращому запам'ятовуванню нових лексичних одиниць [8, с. 150]. Історії є потужним інструментом для залучення уваги здобувачів освіти, створення емоційного зв'язку з навчальним матеріалом та надання контексту для розуміння нових слів. Історії можуть бути як розповідями викладача, так і адаптованими або автентичними текстами, мультфільмами чи відеороликами.

Значного поширення набуває використання ігор та ігрових елементів (Gamification) у процесі засвоєння лексики. Гейміфікація через цифрові платформи підвищує мотивацію здобувачів та знижує когнітивне навантаження при роботі з лексикою [7, с. 110]. Гейміфікація передбачає застосування ігрових механік, таких як нарахування балів, змагання, досягнення, рівні складності, винагороди, у неігровому контексті навчання. Використання ігор, кросвордів, вікторин, інтерактивних завдань та інших ігрових елементів підвищує мотивацію здобувачів освіти, робить процес навчання більш цікавим та захоплюючим, а також сприяє кращому запам'ятовуванню лексики у невимушеній атмосфері. Ігри можуть бути як традиційними, так і цифровими, з використанням спеціалізованих платформ та додатків. Сучасна методика також активно використовує автентичні матеріали. Робота з автентичними джерелами дозволяє здобувачам краще інтегруватися в міжкультурний комунікативний простір [11, с. 92].

Сучасна методика навчання лексики також активно використовує автентичні матеріали, тобто матеріали, створені носіями мови для реальних комунікативних цілей. Це можуть бути уривки з фільмів, пісень, новинних статей, блогів, подкастів, інтерв'ю та інших реальних текстів. Робота з автентичними матеріалами дозволяє здобувачу бачити лексику в її природному вживанні, знайомитися з різними стилями мовлення та соціокультурним контекстом. Хоча автентичні матеріали можуть бути складними для початківців, їх адаптоване використання може значно підвищити ефективність навчання лексики.

Револьюційні зміни в методику засвоєння лексики принесло застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Сучасна лінгводидактика розглядає цифрові інструменти не лише як допоміжний засіб, а як середовище для реалізації лексичного підходу (Lexical Approach), використання онлайн-платформ суттєво оптимізує засвоєння стійких словосполучень та колокацій у дистанційному режимі [2, с. 115], а інтеграція штучного інтелекту забезпечує адаптивну зворотну відповідь та індивідуальні траєкторії розвитку [6, с. 120].

Сьогодні існує широка класифікація цифрових ресурсів, що забезпечують ефективність лексичного навчання:

1. Мобільні тренажери та застосунки (напр., Quizlet, Memrise): засновані на алгоритмах інтервального повторення, вони дозволяють автоматизувати процес заучування форми та значення слова. Використання електронних флеш-карток сприяє візуалізації та швидкому доступу до матеріалу поза аудиторією.

2. Контекстуальні онлайн-словники та корпуси текстів (напр., Reverso Context, Ludwig): дозволяють здобувачам освіти бачити реальні приклади вживання слова в автентичних контекстах, що допомагає розрізняти семантичні нюанси та особливості сполучуваності.

3. Інтерактивні мультимедійні платформи (напр., LearningApps, Wordwall): надають можливість викладачам створювати завдання на встановлення логічних відповідностей, кросворди та вікторини. Це сприяє інтенсифікації процесу семантизації нових одиниць через ігрову діяльність.

Таким чином, інтеграція інноваційних методів та технологій пропонує варіативність навчання, враховуючи індивідуальні навчальні стилі здобувачів освіти та надаючи доступ до автентичних мовних ресурсів у режимі реального часу.

Ефективне засвоєння базується на алгоритмах інтервального повторення (Spaced Repetition) та активного відтворення (Active Recall). Процес активізації лексики відбувається поетапно: від контрольованих вправ (заповнення пропусків) до умовно-комунікативних (рольові ігри) та вільно-комунікативних завдань (проектна робота, дискусії). Використання алгоритмів інтервального повторення дозволяє оптимізувати процес засвоєння вокабуляру та мінімізувати криву забування [10, с. 140].

Для того, щоб оптимізувати процес засвоєння лексики здобувачами освіти, викладачам іноземних мов рекомендується дотримуватися наступних практичних порад:

1. Планувати лексичне навчання як невід'ємну частину кожного уроку.

2. Презентувати нові одиниці виключно в контексті для розуміння їхньої сполучуваності.

3. Впроваджувати алгоритми інтервального повторення та активного відтворення (Active Recall).

4. Використовувати цифрові інструменти (Quizlet, Wordwall) для гейміфікації процесу.

5. Систематично проводити комунікативні вправи для переведення лексики в активний запас.

6. Оцінювати здатність здобувача освіти доречно використовувати лексику в говорінні та письмі, а не лише знання перекладу.

Практичні рекомендації для здобувачів освіти:

1. Застосовувати стратегію автономного навчання шляхом використання мобільних тренажерів (напр., Quizlet, Memrise) для систематизації індивідуального вокабуляру та автоматизації розпізнавання лексичних одиниць.

2. Дотримуватися графіку інтервальних повторень (Spaced Repetition), що дозволяє оптимізувати перехід лексики з короткострокової у довготривалу пам'ять, мінімізуючи ефект забування.

3. Фокусуватися на вивченні мовних блоків (lexical chunks) та колокацій замість ізольованих слів, використовуючи контекстуальні словники (напр., Reverso Context) для аналізу природної сполучуваності слів.

4. Активізувати лексичний запас через «Active Recall» (активне відтворення), намагаючись використовувати нові конструкції у власних усних повідомленнях та есе замість пасивного перечитування списків слів.

5. Розвивати навички роботи з автентичними ресурсами, самостійно відбираючи цікавий контент (подкасти, блоги, відео) для занурення у реальний мовний контекст та виявлення функціональних особливостей лексики.

Висновки. Проведений аналіз підтверджує, що ефективність засвоєння лексики залежить від синергії когнітивно обґрунтованих методів викладання та свідомої автономної діяльності здобувачів освіти. Перехід до лексичного підходу та інтеграція ІКТ дозволяють не лише персоналізувати процес

навчання, а й надати здобувачам дієві інструменти для самостійного розширення словникового запасу. Встановлено, що поєднання аудиторної роботи під керівництвом викладача з використанням стратегій інтервального повторення та активного відтворення здобувачами забезпечує стійке закріплення матеріалу та розвиток комунікативної впевненості. Перспективним напрямом подальших досліджень є впровадження інструментів штучного інтелекту для створення індивідуалізованих траєкторій лексичного розвитку здобувачів.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Академвидав, 2021. 240 с.
2. Павлюк В. В., Бондар О. В. Ефективність використання онлайн-платформ у процесі викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 58. С. 112–117.
3. Паламар С. П., Бровко К. О. Імерсивні технології як засіб інтенсифікації вивчення іноземних мов в Україні. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. 2024. № 12. С. 44–50.
4. Пасинок В. Г. Автономія здобувачів освіти у вивченні іноземних мов : теорія і практика. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 185 с.
5. Boers F. Second Language Vocabulary Acquisition : A Guide for Teachers. London : Routledge, 2021. 224 p.
6. Deng L., Chen Y. AI and Language Learning : Bridging the Gap. Singapore : Springer, 2024. 268 p.
7. Hockly N. Digital Literacies and Language Teaching. Oxford : Oxford University Press, 2023. 184 p.
8. Schmitt N., Schmitt D. Vocabulary in Language Teaching. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 272 p.
9. Thornbury S. The Lexical Approach Revisited. London : Cambridge University Press, 2023. 240 p.

10. Webb S., Nation P. How Vocabulary is Learned. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2021. 312 p.
11. Zhu H. Language and Intercultural Communication in the New Era. London : Routledge, 2023. 288 p.